

Långholmenin sammalkartoitus 2019

Saaristomeri (FI0200090)

CoastNet LIFE (LIFE17NAT/FI/000544)

Terhi Korvenpää

Kannen kuva: Långholmin länsirannan rantaniittyä ja lahtea. Raportin kaikki kuvat: Terhi Korvenpää, Metsähallitus.

JOHDANTO JA MENETELMÄT

Kartoitusten tavoite ja tarkoitus

Långholmenin saarella tehtydt sammallajiston kartoitukset ovat osa Metsähallituksessa vuonna 2018 alkanutta laajaa CoastNet LIFE–hanketta (LIFE 17NAT/FI/000544). Kaikki kartoitukseen liittyvät toimenpiteet maastokartoituksesta raporttiin toteutettiin hankkeessa EU:n LIFE-rahoituksen tuella. CoastNet-hankkeessa tehdään ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia 41 kohteella, ja sen tarkoituksena on parantaa rannikon ja saariston Natura 2000 -luonnonsuojelualueiden tilaa. Tavoitteena on luoda toimiva elinympäristöjen verkosto, ja hoitotoimien kohteina ovat etenkin rannikolle tyypilliset, avoimet ja puoliavoimet ympäristöt.

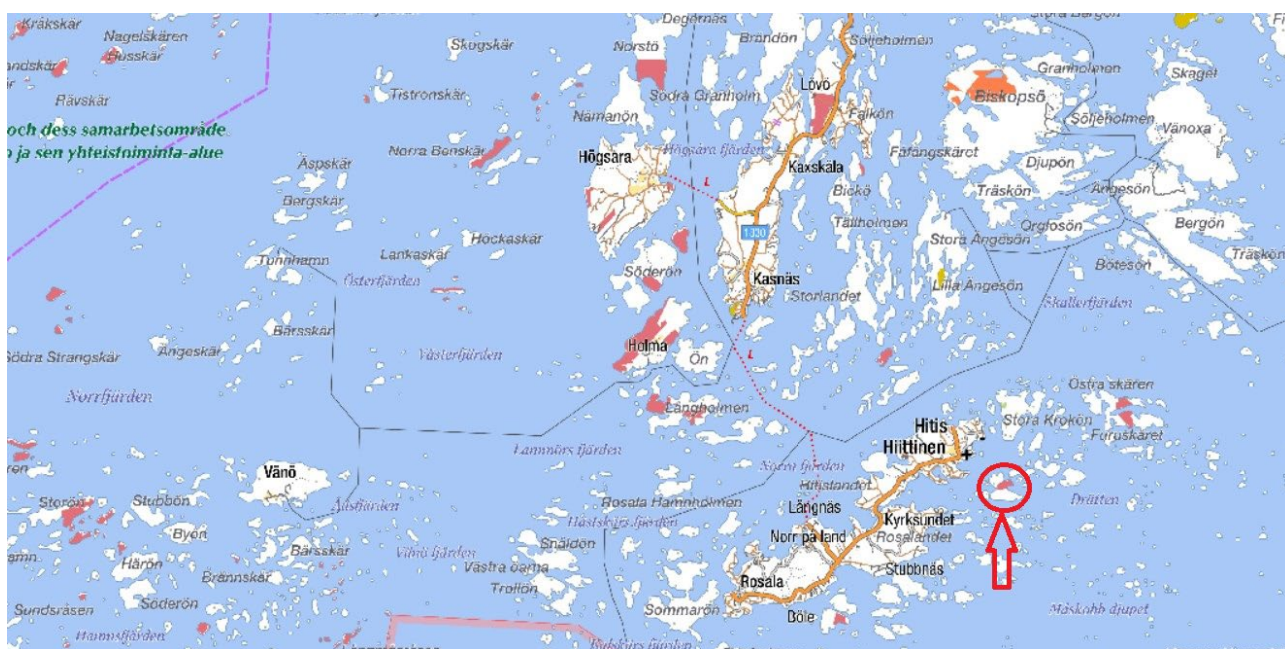
Hoitokohteiden lajistokartoituksien tarkoituksena oli tuottaa sellaista lajeihin liittyviä taustatietoa, jota pystyttäisiin käyttämään hyödyksi Natura2000-alueisiin kuuluvan ja LIFE-hankkeessa hoidettavaksi aiotun alueen ennallistamisen ja hoidon suunnittelussa sekä toteuttamisessa. Kartoitustuloksia pystytään käyttämään myös jatkossa hyväksi alueelta havaittujen uhanalaisten lajien seuraamisessa ja turvaamisessa.

Kirjoittaja on yksin vastuussa tämän raportin sisällöstä. Se ei välttämättä vastaa Euroopan unionin mielipidettä. EASME ja Euroopan komissio eivät ole vastuussa siitä, miten siinä olevaa tietoa käytetään

Kartoituskohteet ja -menetelmät

Kartoituskohteet

Kartoituskohteena oli Varsinais-Suomen maakunnassa Kemiönsaaren kunnassa sijaitsevan Långholmenin saaren yksityinen suojelualue (Långholmens naturskyddområde YSA232309) sekä valtion hallinnassa oleva suojelualue (kuva 1). Långholmenin kartoituskohteet kuuluvat kokonaisuudessaan Natura 2000-verkoston

Kuva 1. Långholmin saaren sijainti.

alueeseen Saaristomeri (FI0200090). Saaressa aikaisemmin sijainneita perinnebiotooppeja on tarkoitus kunnostaa Rannikko Life -hankkeessa. Kartoitettavilla ja hoidettavilla kohteilla olikin mm. umpeen kasvavia hakamaita.

Kartoitusmenetelmä

Långholmenin lajistokartoitus tehtiin Metsähallituksen sammalkartoitusohjeen mukaisella TPS-kartoitusmenetelmällä, joka sopii sammalten lisäksi myös putkilokasvien kartoittamiseen (kasvilajistoa pidettiin silmällä sammalia kartoitettaessa). Tässä TPS-suunnitelman taustatiedoksi tehtävässä kartoituksessa laajemmasta kohdealueesta kartoitetaan lajistoa tarkemmin vain suoraan toimenpiteiden kohteina olevat toimenpidekuviot, tai toimenpiteiden välittömillä vaikutusalueilla sijaitsevat kuviot. TPS-kartoitusmenetelmän kohdelajeina ovat aina valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaiset, silmälläpidettävät, rauhoitetut, harvinaiset ja puutteellisesti tunnetut sammalet. Näin kaikki kartoituksessa havaitut huomionarvoiset lajit pystytään ottamaan huomioon ennallistamistöitä suunnitellessa, joko vähintään olemassa olevat esiintymät turvaten, tai jopa niiden elinoloja parantaen.

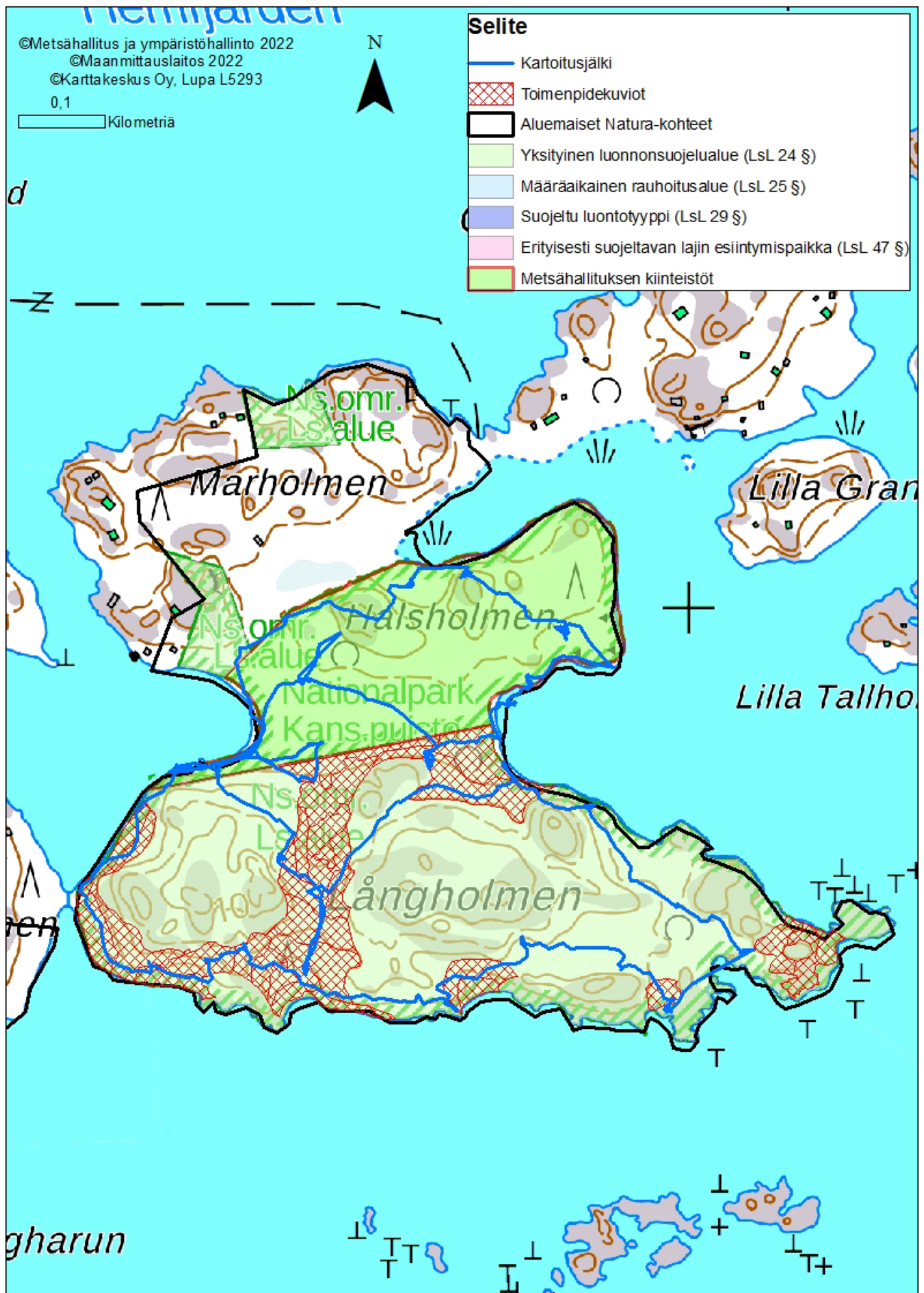
TPS-kartoituksen metodeihin kuuluu, että maastossa kuljettu kartoitusreitti tallennetaan kunakin kartoituspäivänä GPS-paikantimella kartoitusjäljeksi. Näin voidaan myöhemmin saada helposti selville millä alueella kartoittaja on kulkenut lajistoa havainnoiden. Myös kaikkien kartoituksen kohteena olevien lajien havaintopaikat tallennetaan aina GPS-paikantimeen pistemäisinä havaintopaikkoina. Laaja-alaisista lajiesiintymistä havaintopisteitä saattaa kertyä useita, sillä uusi havaintopiste otetaan aina, mikäli pisteiden välillä on etäisyyttä yli 10 m. Pienemmistä lajiesiintymistä pisteitä otetaan vain yksi, ja se yleensä sijaitsee lajiesiintymän keskiosassa. Havaituista lajeista kirjataan muistiin aina myös paljon taustatietoa mm. lajin elinympäristöstä, esiintymään liittyvistä muista tärkeistä tiedoista.

Osan kartoitettavista sammallajeista pystyy tunnistamaan maastossa varmasti, mutta vaikeasti tunnistettavista kohdelajeista, tai niiksi epäilyistä sammallajeista, kerätään aina keruupusseihin näytteitä mukaan otettavaksi. Näytepusseihin päätyneiden lajien tunnistus tehdään myöhemmin toimistolla mikroskoopin ääressä. Näytteet usein myös museoidaan, jotta lajin esiintyminen kartoituskohteella voidaan myöhemmin verifioida, sillä kokeneillekin sammaltuntijoille sattuu silloin tällöin tunnistusvirheitä, ja lajien taksonomiakin muuttuu ajan kuluessa. Näytteiden avulla kartoitusalueella elävä laji voidaan tunnistaa jatkossakin ilman tarkastuskäyntiä paikan päällä maastossa. Putkilokasvit pystytään tunnistamaan käytännössä aina maastossa, eikä niistä useimmiten kerätä näytteitä kuin satunnaisesti. Myös kaikkien maastosta kerättyjen näytteiden keruupaikat tallennetaan tietenkin aina GPS-paikantimeen siltä varalta, että kerätty laji on kohdelaji, ja sen tarkemmat kasvupaikkatiedot ovat tarpeen jatkotoimenpiteitä suunniteltaessa.

Långholmin kartoitus

Långholmin sammalkartoitus tehtiin nopeasti yhden kartoituspäivän aikana (3.6.2019), ja kartoitus kesti nelisen tuntia. Kaikilla hoidettaviksi aiotuilla kuvioilla ei käyty lainkaan, tai kuviot tutkittiin päälinen puolin, sillä tarkoituksena oli palata alueelle toisena päivänä, mutta paluu jäi muiden kiireiden vuoksi toteuttamatta. Långholmenin toimenpidekuviot sekä kartoituksesta tallennettu kartoittajan kulkureitti eli kartoitusjälki, ja siten lopullinen kartoitusalue näkyvät kuvassa 2. Reitti ja sen kulkemisen yhteydessä tehdyt lajihavainnot tallennetaan ympäristöhallinnon yhteiskäytössä olevaan LajiGIS -paikkatietojärjestelmään, josta kartoitustuloksia voi tarkastella myöhemminkin.

Tässä raportissa on lajeista käytetty tuoreimman valtakunnallisen uhanalaisuusarvioinnin mukaista uhanalaisuusluokitusta (Juutinen & al. 2019) sekä sammalten alueellista uhanalaisuusarviointia (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Sammallajien indikaattoristatukset löytyvät Sammaltyöryhmän julkaisusta (2021). Maastokartoituksesta ja sen suunnittelemisesta, sekä raportoinnista vastaa suojelubiologi Terhi Korvenpää Metsähallituksen Rannikon luontopalveluista. Maastosta kerättyjen näytteiden mikroskoopilla tapahtuneesta lajinmäärityksestä vastaa Envibio Oyn FM Turukka Korvenpää.

Kuva 2. Långholmens kartoitusjälki sekä suunnitellut toimenpidekuviot.

TULOKSET

Lajihavainnot

Kartoituksessa havaittiin muutamia valtakunnallisesti uhanalaisia ja silmälläpidettäviä sammallajeja sekä putkilokasvilaji (taulukko 1).

Pääosa havaituista huomionarvoisista lajeista oli epifyyttisiä eli puiden rungoilla kasvavia. Erittäin uhanalainen hakahiippasammal (*Orthotrichum stramineum*) havaittiin kahdelta kasvupaikalta. Laji kasvoi toisella paikalla poikkeuksellisesti laholla koivun rungolla, toisella haavan rungolla. Haapatakkusammal (*Ulotrichum bruchii*) kuten puistohiippasammalkin (*Lewinskya affinis* syn. *Orthotrichum affine*) ovat 1 b - metsäkasvillisuusalueella luontoarvoja osoittavia lajeja. Ensimmäisestä mainitusta lajista kirjattiin kolme havaintoa, mutta sitä kasvaa alueella laajemminkin. Puistohiippasammalesta kirjattiin yksi havainto, mutta tätäkin lajia kasvaa alueella enemmän.

Maalla kasvavista lajeista vaarantunutta merihiirensammalta (*Ptychostomum salinum*, syn. *Bryum salinum*) löytyi saarelta kahdelta lähekkäiseltä paikalta. Laji on aikaisemmin luokiteltu puutteellisesti tunnetuksi (DD), eikä siitä ole olemassa kuin muutama kymmenen havaintoa. Laji kasvoi hiekkarannalla ja hiekkaisella rantaniityllä (kuva 3). Merilapiosammaleesta (*Hennediella heimii*) (LC) on tallennettu Laji.fi -tietokantaan Suomesta vajaa parikymmentä havaintoa. Lajin katsotaan kertovan erityisistä luontoarvoista eli olevan indikaattorilaji. Tämäkin laji havaittiin kasvavan hiekkarannalla, ja kirjattiin tuloksiin kerran. Sekä merihiirensammalesta että merilapiosammalesta on havaintoja vähän siksi, ettei lajien kasvupaikoilla yleensä tehdä lajistokartoituksia.

Sammalten kasvualustaksi sopivaa lahopuuta esiintyi kartoitettavalla alueella hyvin vähän, sillä alueella on pitkä laidunhistoria. Ei siis ihme, ettei huomionarvoista lahopuiden lajistoa juurikaan havaittu. Ainoa lahopuulla havaittu silmällä pidettävä laji oli rakkosammal (*Nowellia curvifolia*), joka kasvoi metrin pituisella lahoavalla männyn rungolla.

Putkilokasveja ei kartoitettu, mutta vaarantunut metsäomenapuu (*Malus sylvestris*) havaittiin kartoituksen yhteydessä yhdeltä kasvupaikalta runsaassa kukassa (kuva 4).

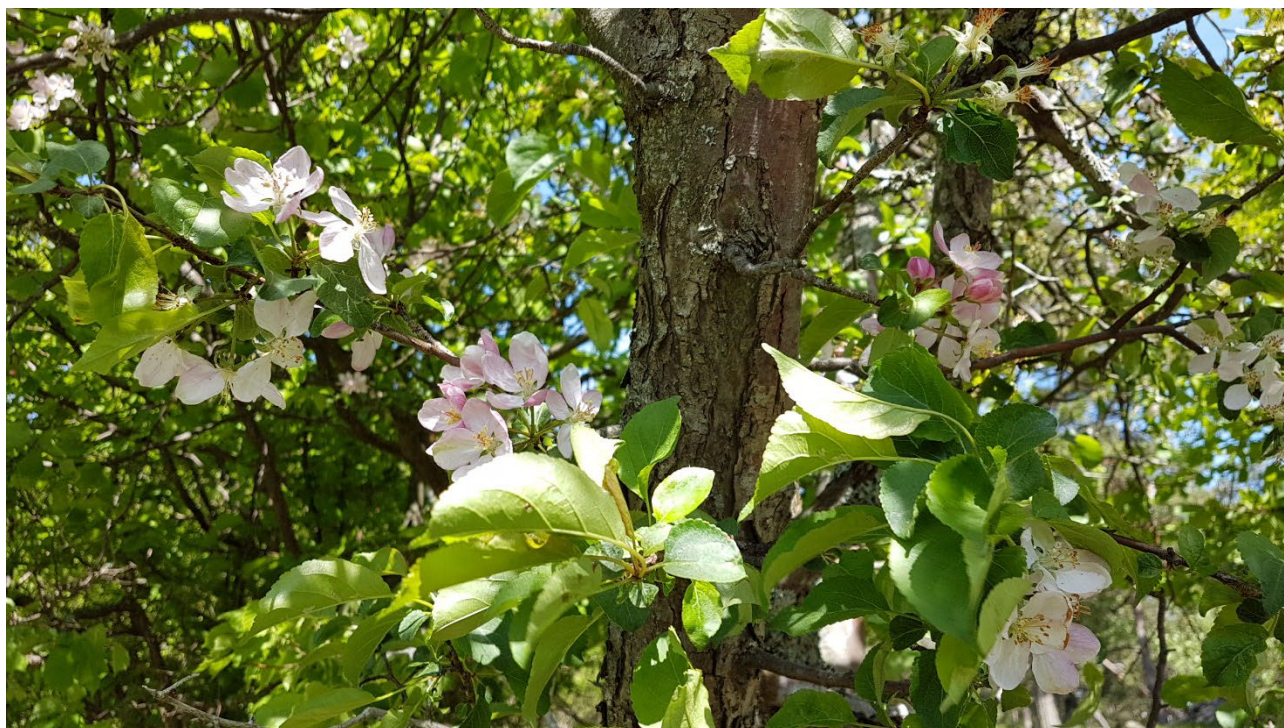
Kaikkien huomionarvoisten lajien sijainnit on kuvattu kuvassa 5. Lajeja havaittiin sekä yksityismaalta että Metsähallituksen hallinnoimalta alueelta.

Taulukko 1. Långholmenilta havaitut huomionarvoiset lajit.

Eliöryhmä	Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Uhanal.lk	Muu status	Havainnot kpl
BR	<i>Bryum salinum</i>	merihiirensammal	VU		2
BR	<i>Hennediella heimii</i>	merilapiosammal	LC	indikaattori	1
BR	<i>Nowellia curvifolia</i>	rakkosammal	NT	indikaattori	1
BR	<i>Orthotrichum affine</i>	puistohiippasammal	LC	indikaattori	1
BR	<i>Orthotrichum stramineum</i>	hakahiippasammal	EN		2
BR	<i>Ulotrichum bruchii</i>	haapatakkusammal	LC	indikaattori	3
VA	<i>Malus sylvestris</i>	metsäomenapuu	VU		1

Kuva 3. Merihiirensammalen esiintymisaluetta saaren itäosan lahdessa.

Kuva 4. Långholmenin metsäomenapuu kukkimassa.

Lajien havaintopaikkatiedot sisältävät viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisia salassa pidettäviä tietoja uhanaalisista eläin- ja kasvilajeista (24 §:n 1 momentin 14 kohta). © Metsähallitus ja ympäristöhallinto 2021. Pohiakartat: © Karttokeskus, Luoto L5293. © Maanmittauslaitos 2021

Kuva 5. Huomionarvoisten lajien sijainti.

HOITO- YM. SUOSITUKSET

Hankkeessa on suunniteltu aikaisempien laidunalueiden kunnostamista takaisin perinnebiotooppikäyttöön. Sammallajihavaintojen perusteella näiden hoitotöiden toteuttamiselle ei ole saarella esteitä. Saarella vuotta myöhemmin tehdyssä hiippasammalten täsmäkartoituksessa (Maanpää 2022) havaittiin mm. äärimmäisen uhanalaista isohiippasammalta (*Pulviger alyellii*) ja hakahiippasammalta myös muualta, kuin tässä kartoituksessa tutkitulta alueelta. Kaikkien havaintopaikkojen läheisyydessä tulee pidättäytyä laajoilta, pienilmastoa huomattavasti muuttavilta raivauksilta. Merihiipensammalten esiintymän laajuus tulisi kartoittaa tarkemmin, sillä ranta-alueita ei kartoitettu, koska se oli jo raivattu aikaisemmin niityksi. Kaikkien havaittujen uhanalaisten lajien esiintymistä pitää alueella seurata jatkossa. Osa aikaisempien hoitotöiden yhteydessä poistetuista puunrungoista on jätetty kasoihin lahoamaan perinnebiotooppien laitoille (kuva 6). Nämä lahoppuurungot olisivat palvelleet ainakin lahoppuulla kasvavia sammalia paremmin, jos ne olisi jätetty pinoamatta.

Kuva 6. Aikaisempien hoitotöiden yhteydessä poistettujen puiden rungot on kasattu isoiksi kasoiksi lahoamaan perinnebiotoopin laidoille.

KIRJALLISUUS

Juutinen, R., Syrjänen, K., Korvenpää, T., Laitinen, T., Ahonen, I., Huttunen, S., Korvenpää, T., Kypärä, T., Parnela, A., Ryömä, R. & Ulvinen, T. 2019. Sammalet. Julk.: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. s. 157–181.

Maanpää, L. 2022: Saaristomeren uhanalaiset hiippasammalet ja epifyyttisammalyhteisöt. Pro Gradu, Turun yliopisto. 46 s.

Syrjänen, K. 2001: Sammalet. Teoksessa: Ilmonen, J., Rytteri, T. ja Alanen, A. (toim.): Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 –ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö 510:72–100.

Sammalryhmä 2021: Suomen sammalien levinneisyys metsäkasvillisuusvyöhykkeissä ja ELY-keskuksissa. – Suomen ympäristökeskus. 23.6.2021. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajiensoojelutyo/Eliotyoryhmat/Sammalryhma/Suomen_sammalet

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. <https://www.ymparisto.fi/punainenlista>